ศีล 5 กับหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี

The 5 precepts and the duty of a good Buddhist

กฤชนนท์ พุทธะ, Kritchanon Puttha[1]

พระครูโกวิทอรรถวาที, PrakruKovit Attawate[2]

สรวิชญ์ วงษ์สะอาด, Sorawit Wongsa-ard[3]

จันทรัสม์ ตาปูลิง, Chantarat Tapuling[4]

Email: doctorkrit1@gmail.com

Received: *November 26, 2022* **Revised:** *October 24, 2023*

Accepted: *December 13, 2023*

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “ศีล 5 กับหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี” พบว่า การละกิเลสตัณหาทำให้จิตของมนุษย์ในการดำเนินชีวิต ที่ประเสริฐอันเป็นวิธีการ หรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นอุดมคติของชีวิต ครอบคลุมถึงการกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ศีลธรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี มีความสุข และทำให้มีการดำเนินชีวิต การครองชีพอย่างประเสริฐ เพราะฉะนั้น ศีลธรรมจึงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธด้วยกัน คือ ศีลธรรมขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นของธรรมจริยา ที่เรียกว่า ศีล 5 ซึ่งเป็นจริยธรรมแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเกณฑ์ตัดสินถึงคุณค่าเชิงศีลธรรม ซึ่งเป็นวินิจฉัยความดีและความชั่ว โดยอาศัยการกระทำใน 2 ลักษณะ คือ การกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูล ถือว่า เป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์มีคุณค่า ส่วนการกระทำที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูล ถือเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว เพราะว่าพระพุทธศาสนาเน้นการปฏิบัติด้วยตนเองและ

---

[๑] นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

[๒] อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

[๓] อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[๔] อาจารย์ที่ปรึกษา, วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยตนเอง ได้ชื่อว่า รู้จักกฎเกณฑ์ในการตัดสินความดีที่ถูกต้องและจริงแท้ โดยไม่ต้องให้ใครมาหลอกลวงได้นั้นเอง

คำสำคัญ : ศีล 5, หน้าที่ของชาวพุทธที่ดี, ศีลธรรม.

Abstracts

This article aims to study “The 5 precepts and the duty of a good Buddhist”. It shows that the defilement and desire abandoning leading person a good and noble life as a method to achieve the most beneficial goals as the ideal of life, it includes any good and bad actions, right or wrong. By nature, morality aims at guiding a person a good life, helping each other to live together in a society with peace, providing a happy and noble living. Therefore, moral life is a guideline for a good living for Buddhists. Basic morality is the foundation of righteous conducts, known as the five precepts, which are basic Buddhist ethics, it also is a criterion for determining moral values which judge good and evil by relying on actions in 2 ways: Any action that is rooted by Kusala or wholesomeness is a good, useful, and valuable action. Actions that are rooted with unwholesomeness is considered as evil acts. Because Buddhism focuses on self–practice and self–proving, it is known as knower of the rules for goodness judgement in which is correct and true, without allowing anyone to deceive one self.

Keywords: precepts 5, Duties of a Good Buddhist, moral.

บทนำ

พระพุทธศาสนา คือ จุดรวมของระบบศีลธรรมที่มุ่งสอนให้ทุกคนเป็นคนดี สอนวิธีปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์ มีกฎเกณฑ์ที่จะสอนให้ทุกคนทำความดี เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งสอนไม่ให้มนุษย์เบียดเบียนซึ่งกันและกัน หัวใจของ ดังที่ที่ปรากฏในพุทธสุภาษิตที่ว่า “การไม่ทำบาปทั้งปวง การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว”[5] และสอนให้คนทำความดีที่เรารู้จักกันดีว่า “ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว” ที่เป็นคุณค่าทางจริยธรรม จึงเป็นที่น่าสนใจว่าอะไรคือหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีปัญญาหรือเหตุผลซึ่งสามารถรู้ผิดชอบชั่วดี แต่คุณธรรมไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติหากแต่เกิดจากการฝึกฝนบ่มเพราะจากการที่ได้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการจัดการศึกษาอบรมให้สมาชิกทางสังคมเป็นคนดี ความงอกงามของคุณธรรมเกิดจากความงอกงามทางปัญญา หรือ

[5] ขุ. ธ. (ไทย). ๒๕/๒๔/๓๓ .

ปัญญากับคุณธรรมแนบเนื่องเป็นหนึ่งเดียวกัน หน้าที่ของชาวพุทธที่ดี คือ ปัญญาหรือความรู้ โดยการพัฒนาปัญญาจนรู้อย่างถ่องแท้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว เขาย่อมทำแต่สิ่งที่ดี ดังนั้นการมีชีวิตที่ดีก็คือการมีชีวิตอยู่ในวิถีแห่งการใช้เหตุผลหรือปัญญาแสวงหาความจริง ความดี และความงาม[6] นั้นก็คือ หน้าที่ของชาวพุทธที่ดี ถือว่า ความดีสูงสุดหรืออุดมคติทางศีลธรรมนั้นคือเอกภาพแห่งความสุข ความสมบูรณ์ ความรู้แจ้ง เสรีภาพ สิ่งเหล่านี้เองที่รวมกันเป็นหนึ่ง และถือว่า ความดีสูงสุด ก็คือ สิ่งที่รวมไว้ซึ่งความสุขสุดยอด ความสมบูรณ์ ทางศีลธรรม ความรู้แจ้ง สิ้นสุด และความเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์นั้นเอง นี้เองที่เป็นเป้าหมายของชีวิต[7]

ดังนั้นหน้าที่ของชาวพุทธที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้เขียนหมายเอาความดีและความชั่วของมนุษย์ และมนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาจิตใจไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ด้วยความเพียรของตน ที่มีจุดมุ่งเป่าหมายสูงสุด (นิพพาน) ตามหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา เพราะคุณธรรมกับหน้าที่ของชาวพุทธที่ดีจะต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ไม่ได้ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกว่า ความดีและความชั่วของมนุษย์อย่างตรงไปตรงมา ซึ่งคำสั่งสอนต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าได้สะท้อนให้เห็นระบบคุณธรรมและจริยธรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่งนักปราชญ์แต่ละท่านใช้วิธีตีความจากคำสั่งสอนที่เกี่ยวโยงกับเรื่องนี้ ดังนั้นจึงอาจมีผู้ตีความจากพระพุทธพจน์ที่แตกต่างกันไป แต่พื้นฐานและหน้าที่ของชาวพุทธที่ดีของผู้กระทำเป็นองค์ประกอบหลักในการตัดสินความดี–ชั่วของมนุษย์ ซึ่งเป็นเกณฑ์ตัดสินความดี–ชั่ว–ถูก–ผิด ที่เป็นค่าทางศีลธรรมได้ คือ “เจตนา” ถ้าการกระทำใดเกิดจากเจตนาดีในรูปลักษณะของการกระทำตามหน้าที่ โดยไม่คำนึงถึงตัวบุคคล เพราะถือว่าหน้าที่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในเรื่องของจริยธรรม ตลอดจนกระทำตามเหตุผลหรือหลักการ โดยไม่คำนึงผลในกรณีที่ไม่แน่ใจว่าทำผิดหรือถูก “จงทำตามหลักซึ่งท่านปรารถนาได้ที่จะให้หลักนั้นเป็นหลักสากล” นั้นเอง

หน้าที่ของชาวพุทธที่ดีตามแนวคิดทางศาสนาคืออะไร

หน้าที่ของชาวพุทธที่ดีตามแนวคิดทางศาสนาคืออะไร ที่เกี่ยวกับคุณค่าหรือคุณสมบัติที่เป็นเอกภาพเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ว่าเรื่องของความดี ต่อตนเองและผู้อื่น ที่ทำให้ผู้อื่นไม่เดือดร้อน และเป็นประโยชน์เกื้อกูลให้กับสังคม ดังนี้

1. หน้าที่ที่ดีในทัศนะศาสนา

พระพุทธศาสนาให้ความเห็นว่า การกระทำที่ถือว่า “ดีหรือชั่ว” นั้น ต้องเป็นการกระทำที่มีความจงใจ หรือมีเจตนา การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา เรียกว่า “กรรม” ดังพระพุทธพจน์ว่า “เรา

---

[๖] ดร. ไพฑูรย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง และคณะ. **จริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒.

[๗] ผศ. สุเชาวน์ พลอยชุม, **จริยศาสตร์แนวพุทธ,** พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า๑๒.

กล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลที่ตั้งใจแล้วหรือคิดแล้ว ย่อมกระทำทางกาย วาจา และใจ” การกระทำที่ปราศจากเจตนาไม่จัดว่าเป็นการกระทำดีหรือชั่วแต่อย่างใด การกระทำที่ดี นั้นคือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีที่ประกอบด้วยกุศลมูลหรือรากเหง้าแห่งความดี ได้แก่ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลงผิด จากธรรมนองครองธรรมส่วนการกระทำชั่วก็เกิดจากเจตนาชั่วที่ประกอบด้วยอกุศลมูลซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งความชั่ว ได้แก่ความโลภ ความโกรธ ความหลงผิดจากธรรมนองคลองธรรม สำหลับศาสนาคริสต์ ถือว่า เจตนาเป็นหลักในการตัดสินการกระทำของมนุษย์เช่นเดียวกันกับพระพุทธศาสนา นั่นคือ ศาสนาคริสต์ ไม่ได้มองแต่เพียงการกระทำภายนอกเท่านั้น มองถึงการกระทำทางด้านจิตใจ ของผู้กระทำว่า จริงใจหรือไม่ การกระทำบาปภายนอกเกิดจากจิตใจที่เป็นบาปภายใน ศาสดาของศาสนาคริสต์ตรัสว่า “ต้นไม่ดีจะเกิดผลชั่วไม่ได้” หรือต้นไม่ชั่วจะเกิดผลดีไม่ได้ และ ส่วนศาสนาอิสลามให้ความเห็นว่า การกระทำที่มีความจงใจ ถือว่าเป็นพื้นฐานของการกระทำของมนุษย์ ที่เชื่อมโยงไปถึงการตอบแทนผลการกระทำในโลกหน้าผลของการกระทำของมนุษย์จะเป็นไปอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับเจตนาของเขา การกระทำที่ดีจัดว่าเป็นการกระทำที่เขาได้กระทำตามบัญญัติในคัมภีร์ ซึ่งถือว่าเป็นโองการของพระเจ้าด้วยใจอันบริสุทธิ์ แต่ถ้าการกระทำเพื่อหวังผลอย่างอื่น เช่น การกระทำเพื่ออวดโอ้ กระทำเพื่อชื่อเสียงของตนเองไม่จัดว่าเป็นการกระทำความดี เพราะการกระทำไม่มีความบริสุทธิ์ใจ ดังท่านนบีมูฮัมมัด ได้กล่าวไว้จาก “แท้จริงการกระทำทั้งหลายขึ้นอยู่กับเจตนาและแท้จริงบุคคลย่อมได้รับผลตามที่เขาเจตนา”[8] จะเห็นได้ว่า คนที่เคารพกฎศีลธรรมและประเพณีอย่างสม่ำเสมอ พร้อมกับประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมดังกล่าวมา นับว่าเป็นการยากที่จะเรียกว่า คนดีหรือคนนั้นชั่ว เพราะว่าคนดีบางครั้งก็มีการหลงผิด การกระทำความชั่วลงไปได้เหมือนกัน ส่วนบางครั้งคนชั่วก็อาจกลับกลายเป็นคนดีขึ้นมาได้ในเมื่อเขามีมโนธรรม เพราะฉะนั้น คนที่มีคุณธรรมและศีลธรรม โดยทั่วไปแล้วอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับนิสัยของแต่ละคนที่ชอบแสวงหาจุดมุ่งหมายที่จะบรรลุได้ด้วยความจริง

2. หน้าที่ที่ดีเชิงจิตวิสัย

นักจิตวิทยาทั่วไปได้ให้คำอธิบายว่า “หน้าที่ของชาวพุทธที่ดีเชิงจิตวิสัย” หมายถึง ความดีที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเมตตากรุณา ความยุติธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นต้น ความดีเชิงจิตวิสัยนี้จะต้องมีการแสดงออกมาในลักษณะที่พึงปรารถนา ก่อให้เกิดทั้งประโยชน์ทั้งส่วนตัวและสังคม และเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป เนื่องจากการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลไม่อาจพิจารณาตัดสินในทางศีลธรรมในทุกกรณีไป เช่น การกระทำของเด็กที่ไร้เดียงสา คนบ้า คนเสียสติเป็นต้น การพิจารณาตัดสินในทางศีลธรรมจึงจำเป็นถึงความพร้อมหรือสภาพของจิตใจของผู้กระทำในขณะนั้นด้วยซึ่งมีประเด็นที่ควรพิจารณา คือ (1) เจตนา (Will) คือ การกระทำโดยเจตนา และเจตนาในที่นี้เกิดจากความต้องการความอยากและความปรารถนา

---

[8] ผศ. ชำนะ พาชื่อ. **จริยศาสตร์ เอกสารคำสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์บรรณาคาร, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖–๑๗.

(2) แรงจูงใจ (Motive) ได้แก่ สิ่งจูงใจ ให้บุคคลกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มิลล์ กล่าวว่า แรงจูงใจคือความรู้สึกที่ทำให้บุคคลจงใจทำ แมคแคนซี กล่าวว่า แรงจูงใจในการกระทำหน้าที่ที่แท้จริงก็คือความรู้เห็นในจุดมุ่งหมายหรือความคิด เกี่ยวกับจุดหมายที่ชัดเจน กรีน กล่าวว่า แรงจูงใจ คือ จุดมุ่งหมายซึ่งชักจูงไปสู่การกระทำที่แท้จริง (3) นิสัย (Habit) ได้แก่ ผลของการกระทำซ้ำ ๆ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ด้วยความสมัครใจหรือตั้งใจ เมื่อการกระทำใดกลายเป็นนิสัยแล้ว ก็เป็นการกระทำโดยไม่ต้องพยายามหรือตั้งใจ (4) อุปนิสัย (Character) ได้แก่ ความโน้มเอียงถาวรของจิตใจ เป็นผลสืบเนื่องมาจากนิสัย และแรงจูงใจอันมีมาอยู่ก่อน (5) สถานการณ์ (Circumstances) ได้แก่ เหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์ ซึ่งอาจเป็นบุคคล สังคม และเหตุการณ์ทางธรรมชาติเป็นต้น[9]

3. หน้าที่ที่ดีเชิงวัตถุวิสัย

หน้าที่ของชาวพุทธที่ดีเชิงวัตถุวิสัย หมายถึง ความดีที่อาศัยวัตถุที่เกิดขึ้นหรือมาจากวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย 4 มีอาหารที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคเป็นต้น สิ่งเหล่านี้สามารถที่จะอำนวยประโยชน์สุข ให้แก่มนุษย์ชาติได้ และความดีเชิงวัตถุวิสัยนี้ หมายถึง ความดีที่มีอยู่ในฐานะ เป็นสิ่งที่เรารับรู้และเข้าใจได้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม และต้องพบปะสังสรรค์ที่เกี่ยวข้องกันในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่างๆพอสมควร เพื่อจะได้สัมผัสกับความสุขที่เกิดขึ้นจากสิ่งเหล่านี้ และก็ควรแสวงหาความสุขความพอใจในสิ่งต่าง ๆ ในขอบเขตอันพอเหมาะพอควร ทั้งนี้ เพื่อชีวิตจะได้อยู่อย่างสมบูรณ์ อนึ่งความเป็นผู้มีสุขภาพพลานามัยดีก็จัดเป็นความดีวัตถุวิสัยด้วยเช่นกัน เพราะการมีสุขภาพพลานามัยดีนั้น มีส่วนช่วยให้เกิดความดีในเชิงจิตวิสัย[10]

4. หน้าที่ที่ดีของปัจเจกชน[11]

หน้าที่ของชาวพุทธที่ดีของปัจเจกชน หมายถึง ความดีอันเป็นส่วนบุคคลที่มนุษย์คนหนึ่งตัดสินใจกระทำด้วยความรู้สึกว่า เป็นความดีที่ตนควรกระทำ เช่น การช่วยทำธุระกิจการงานบิดามารดา การศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพ การปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเป็นต้น และผลของการกระทำความดีนั้นก็ปรากฏแก่ผู้กระทำนั้น การกระทำความดีของปัจเจกชนในลักษณะทางศีลธรรมเรียกว่า การกระทำตามหน้าที่เพราะมนุษย์แต่ละคนมีหน้าที่ที่จะต้องกระทำด้วยกันทั้งนั้น การกระทำหน้าที่ทุกอย่างให้สมบูรณ์หรือดีเป็นเรื่องยากมากมนุษย์ดีที่สุดและหาได้ยาก ก็คือ มนุษย์ที่ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ที่สุดนั้นเอง เมื่อพิจารณาตามหลักศีลธรรมแล้ว คนทั่วไปโดยส่วนมากมักจะมีข้อบกพร่องที่ปรากฏอยู่ 2 ประการ ได้แก่ (1) ทำงานเกินหน้าที่ของตนไป และ (2) ทำงานตามหน้าที่ของตนไม่สมบูรณ์ จะเห็นได้ว่า คนที่ทำงานเกินหน้าที่ของตนไป มักจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับหน้าที่การงานของคนอื่นเสมอ โดยไม่มีเหตุผลอันควรจนเป็นที่เบื่อหน่ายชิงชังผู้เกี่ยวข้องทั่วไปที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะบุคคลเช่นนั้น มัก

---

[๙] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

[๑๐] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

[๑๑] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

ใหญ่ใฝ่สูงจนมากเกินไป สำคัญตนผิด คิดว่าใครมีความสามารถเท่ากับตน งานทุกอย่างตนต้องเข้าไปเกี่ยวข้องจึงจะสำเร็จลงได้ชอบเข้าไปก้าวก่ายหน้าที่การงานที่มิใช่ของตน คนลักษณะเช่นนี้อยู่ที่ใด ทำงานที่ใด ก็จะเป็นที่เบื่อหน่ายของเพื่อนร่วมงาน ในที่สุดไม่มีใครอยากเข้าใกล้ ส่วนคนที่ทำงานตามหน้าที่ของตนไม่สมบูรณ์นั้นเป็นเหตุให้กิจการในหน้าที่ของตนเสียไป เมื่อหน้าที่เสียไป ก็พลอยเสื่อมเสียความนิยมไปด้วย การเสื่อมเสียความนิยมทำให้ไม่มีเกียรติ เมื่อไม่มีเกียรติก็ทำให้น้อยเนื้อต่ำใจและไม่มีความหมายสังคม สาเหตุที่ทำให้บุคคลทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ พอสรุปได้ดังนี้ คือ (1) มีภารกิจมากจนเกินไป หรือก้าวก่ายหน้าที่การงานของคนอื่นจนเกินไป (2) มีความเกียจคร้านหรือสภาพแวดล้อมไม่อำนวย คือ ไม่มีโอกาสแสดงความสามารถในหน้าที่ของตน เพราะถูกผู้มีอำนาจกีดกันได้เป็นต้น และ (3) สุขภาพพลานามัยทางร่างกายและจิตไม่เป็นปกติ จะเห็นได้ว่า หน้าที่ที่ดีของปัจเจกชนจะบรรลุจุดมุ่งหมายได้ จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ให้ดีที่สุด เพื่อการรู้แจ้งในหน้าที่การงานนั้นเอง

5. หน้าที่ที่ดีของสังคม[12]

หน้าที่ของชาวพุทธที่ดีของสังคม หมายถึง ความดีที่กลุ่มชนกระทำด้วยความรู้สึกสำนึกว่าเป็นความดีที่ควรกระทำร่วมกัน ซึ่งแสดงให้เห็นความมักดี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยถือหลักว่าการกระทำใด ๆ ที่อำนวยผลเป็นประโยชน์สุขมากแก่ความในสังคม การกระทำนั้นเชื่อได้ว่า ดี ถูก อันยึดถือประโยชน์สุขจำนวนมากที่สุดของคนในสังคม เป็นหลักสำคัญในการตัดสินผิด ถูก ดังนั้นตามหลักนี้ความสุขจึงหมายถึงความสุขของส่วนรวมหรือของสังคม เช่น กลุ่มนักเรียน กลุ่มนักศึกษา ร่วมมือร่วมใจกันเสียสละสิ่งของต่าง ๆ ช่วยเหลือภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ผลของการกระทำความดีเช่นนี้ ย่อมเกิดขึ้นแก่กลุ่มผู้กระทำ ซึ่งเป็นการสร้างชื่อเสียงให้แก่สถาบันและกลุ่มชนเหล่านั้น

พื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีในระดับของศีล 5

พื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีในระดับของศีล 5[13] มีองค์ประกอบ ดังนี้

ศีลข้อ 1 เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิตหรือไม่ควรฆ่าสัตว์ โดยประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตและร่างกาย สำหรับศีลข้อ 1 แม้ว่าในพระพุทธพจน์จะมุ่งเอาสัตว์ที่เรียกว่ามนุษย์เป็นหลักแต่สัตว์จำพวกดิรัจฉานก็รักชีวิต รักสุขเกลียดทุกข์ เป็นเพื่อนร่วมโลก เกิดแก่ เจ็บ ตาย เหมือนกัน ไม่ควรเบียดเบียนเช่นเดียวกัน ศีลข้อนี้ พระพุทธเจ้าจึงให้แผ่คลุมไปถึงสัตว์จำพวกดิรัจฉานด้วย แต่ยอมรับว่าการฆ่าสัตว์จำพวกดิรัจฉานมีโทษน้อยกว่าการฆ่าสัตว์จำพวกมนุษย์[14] ดังตัวอย่างที่ดีของการสนับสนุนเรื่องนี้ก็คือ การมีช่วงจำพรรษาของภิกษุเป็น

---

๑๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

๑๓ ที. ปา. (ไทย). ๑๑/๒๘๖/๒๔๗., องฺ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๒/๒๒๗., ๒๖๔/๓๐๗., อภิ. วิ. (ไทย). ๓๕/๗๖๗/๓๘๘.

๑๔ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๒–๗๗๓.

เวลา 3 เดือน ในช่วงฤดูฝน ดังที่ปรากฏในวัสสูปนายิกขันธกะว่า “ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์จำพรรษาแล้วยังเที่ยวจาริกในระหว่างพรรษาคนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาเช่นนั้นแหละว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร จึงได้เที่ยวจาริกตลอดฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝนเหยียบย่ำติณชาติอันเขียวสด เบียดเบียนอินทรีย์อย่างหนึ่งซึ่งมีชีวะ ยังสัตว์เล็ก ๆ มีจำนวนมากให้ถึงความวอดวายเล่า พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้นในเพราะเหตุแรกเกิดนั้นแล้ว รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุจำพรรษาไม่อยู่ให้ตลอด 3 เดือนต้นหรือ 3 เดือนหลัง ไม่พึงหลีกไปสู่จาริกรูปใด หลีกไปต้องอาบัติทุกกฏ”[15]

ศีลข้อ 2 เว้นจากอทินนาทาน คือ ไม่เอาของที่เขามิได้ให้ หรือไม่ควรลักขโมย โดยประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์ การลักขโมยเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูลเข้าครอบงำ คือ บุคคลนั้นมีโมหะเป็นพื้นฐานจึงมีความโลภในสิ่งของที่ไม่ใช่ของของตน จึงไปช่วงชิงของของผู้อื่นโดยไม่ให้เจ้าของรับรู้ การลักขโมยจึงอาจเกิดจากคนที่มีกิเลสมากไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ อยากให้ตัวเองมีฐานะความเป็นอยู่เท่าเทียมผู้อื่นหรือให้สูงกว่าผู้อื่น ความคิดเช่นนี้ ไม่ถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่ถ้าบุคคลนั้นเกิดไปลักขโมยของของผู้อื่น การกระทำเช่นนี้จะถือว่าผอดกฎหมายและผิดศีลข้อ 2 พระพุทธพจน์ที่ชี้ให้เห็นว่า การลักขโมยเป็นการกระทำที่ไม่ควรกระทำ คือ “ถ้าใครจะถือเอาสิ่งของที่เรามิได้ให้ด้วยอาการขโมยก็จะไม่เป็นที่ชื่นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะถือเอาของที่ผู้อื่นมิได้ให้ด้วยอาการขโมยก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน”[16] จะเห็นได้ว่า การลักขโมย ถือเป็นความผิดที่ปรากฏชัดอยู่ในตัวเองแล้ว สามารถเปรียบได้ง่าย ๆ โดยใช้ตัวเราเอง เมื่อเราหวงแหนในทรัพย์สินของเรา ก็ไม่อยากให้ใครเอาของของเราไป เช่นเดียวกับผู้อื่นที่เขาก็รู้สึกหวงแหนในทรัพย์สินของเขา เราจึงไม่ควรลักขโมยในทรัพย์สินของเขา ถ้าแต่ละคนตระหนักในความจริงข้อนี้ การลักขโมยก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีวิเคราะห์การลักขโมย เกณฑ์ตัดสินความดีจะชี้ให้เห็นว่า การลักขโมยย่อมเกิดจากเจตนาอกุศลมูล คือ โมหะเป็นพื้นฐาน และโลภะ หรือโทสะตามมา การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูลเป็นพื้นฐานตัดสินโดยเกณฑ์หลักถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดี เมื่อลงมือทำแล้วก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่นและแน่นอนคือถือเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และผิดศีล การขโมยย่อมก่อให้เกิดทั้งโทษและความทุกข์แก่ตนเองในแง่ของผล การกระทำที่เกิดขึ้นทันทีทันใดและผลกรรมที่ตามมา และก่อให้เกิดความลำบากหรือความสูญเสียแก่ผู้อื่น เป็นการกระทำที่วิญญูชนติเตียนซึ่งเมื่อใช้เกณฑ์รองตัดสินผลของการกระทำเหล่านี้จะชี้ให้เห็นว่าการกระทำนั้นเป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์ดังนั้นการรักษาศีลข้อ 2 โดยการไม่ละเมิดในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นจึงเป็นการกระทำที่ดี พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลมีการให้ทาน เคารพในสิทธิของผู้อื่น และประกอบอาชีพสุจริต ชีวิตของบุคคลนั้นย่อมมีความ

---

[15] วิ. มหา. (ไทย) ๔/๒๐๗/๒๖๔.

[16] สำ. ม. (ไทย) ๑๙/๑๔๕๘-๑๔๖๕/๔๔๒-๔๔๕.

สงบสุข การดำรงชีพอย่างสุจริตย่อมทำให้ชีวิตของบุคคลนั้นเจริญก้าวหน้า ประสบความสำเร็จในชีวิต และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนรอบข้างและทำให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุขไม่ต้องระวังโจรผู้ร้ายชีวิตของคนในสังคมสามารถพัฒนาความเป็นอยู่ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้สูงยิ่งขึ้นไป

ศีลข้อ 3 เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร คือ ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย โดยประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศไม่นอกใจคู่ครองของตน จะเห็นได้ว่า สังคมจะสงบสุขได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในสังคมนั้นเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ไม่มีการก้าวก่ายสิทธิของผู้อื่นทั้งทางกายและทางวาจา ทั้งที่เป็นสิ่งของและที่เป็นบุคคลที่เขารักหวงแหน แต่ถ้าสังคมใดมีบุคคลที่ไม่เคารพสิทธิ์ของผู้อื่นไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย จารีตประเพณี และศีลธรรม บุคคลนั้นจะทำให้สังคมเกิดความยุ่งเหยิง ตัวอย่างเช่น สามีที่มีภรรยาน้อยหรือที่เป็นชู้กับสามีภรรยาของผู้อื่นหรือทำการข่มขืนแก่บุคคลที่ไม่ยินยอมพร้อมใจ การประพฤติผิดในกามย่อมก่อให้เกิดความเคียดแค้นฆ่ากันตาย และทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับความเดือดร้อนทางใจทำให้ครอบครัวอยู่กันอย่างไม่สงบสุข การประพฤติผิดในกามอาจจะเกิดจากความพอใจของคน 2 คน แต่การกระทำเช่นนี้ก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง การไม่รู้จักระงับกิเลสตัณหาทำตามความพอใจส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงความผิดชอบชั่วดี ทำให้สังคมปั่นป่วนซึ่งเริ่มจากสังคมเล็ก ๆ คือ ครอบครัว ถ้าบุคคลใดประสบกับความล้มเหลวในชีวิตครอบครัว ถ้าเขาไม่เข้มแข็งพอ ความผิดหวังอาจทำให้ชีวิตของเขาประสบกับความล้มเหลว ทำสิ่งที่นอกลู่นอกทางโดยเฉพาะผู้ที่ยังเยาว์ต่อโลก การประพฤติผิดในกามเกิดจากความหลงเข้าครอบงำขาดความยั้งคิดไม่มีสติที่จะยับยั้งกิเลสตัณหาของตัวเอง เราจะเห็นว่าการกระทำเช่นนี้ ไม่สามารถเปิดเผยได้ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ เพราะผู้กระทำรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรให้ผู้อื่นรับรู้โดยเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน การล่วงละเมิดศีลข้อนี้ เกิดจากโมหะเข้าครอบงำ และโลภะก็ตามมา โดยเกณฑ์หลักจะถือว่าการกระทำนี้เป็นอกุศลกรรมและเมื่อกระทำไปแล้วสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง บัณฑิตย่อมติเตียน และก่อให้เกิดโทษ เกิดทุกข์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ตัดสินโดยเกณฑ์รอง ถือว่า การกระทำนี้เป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “บุคคลที่ฉลาดควรหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์เพราะมันเป็นกับดักที่จะเกิดเพลิงไหม้ ส่วนคนที่ไม่สามารถครองตัวเป็นคนโสดได้อย่างน้อยที่สุดก็ไม่ควรละเมิดกรรมสิทธิ์ในภรรยาคนอื่น”[17]

ศีลข้อ 4 เว้นจากมุสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ หรือไม่ควรกล่าวเท็จ โดยประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวง ตัดรอนผลประโยชน์ หรือแกล้งทำลายผู้อื่นด้วยถ้อยคำไม่จริง จะเห็นได้ว่า ในชีวิตประจำวันของเรา ถ้าเราสามารถรักษาศีล 5 ได้ทุกข้อเราจะมีชีวิตอย่างสงบสุขไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน บางคนสามารถรักษาศีลได้ทุกข้อโดยถือเป็นเรื่องง่ายดาย ขณะที่บางคนจะรักษาได้บางข้อ โดยไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ไม่ประพฤติผิดในกาม แต่ไม่สามารถละเว้นจากการพูดเท็จได้ ในวันหนึ่งๆต้องมีการกล่าวเท็จอยู่เสมอ บางคนอาจเห็นว่าเป็นการ

---

[17] H. Saddhatissa, **Buddhist ethics**, (London: George Allen & Unwind LTD., ๑๙๗๐), p. ๘๗.

ล่วงละเมิดศีลที่มีความผิดไม่รุนแรง ไม่ได้ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเดือดร้อนมาก บ่งคนอาจจะคิดว่าถ้ารู้ความจริงเขาอาจจะเดือดร้อนมากกว่า จึงจำเป็นต้องกล่าวเท็จออกไป แต่ละวันจึงมีการพูดเท็จจนในที่สุดติดเป็นนิสัย ไม่ว่าจะกล่าวอะไรก็ขอให้ได้เสริมแต่ง หรือบิดเบือนไปจากความจริง แต่เมื่อความจริงถูกเปิดเผยออกมาคนที่กล่าวเท็จจะไม่ได้รับความไว้วางใจจากเพื่อน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องต่างไม่ให้ความเชื่อถือ ทำให้ชื่อเสียงไม่ดี ชีวิตการงานไม่รุ่งโรจน์ เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีวิเคราะห์จะชี้ให้เห็นว่าการพูดเท็จ ก็คือ การพูดที่ไม่ตรงกับความจริง เพราะผู้พูดมีเจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โมหะ โลภะ โทสะ จึงปล่อยวาจาที่รู้อยู่ว่าไม่จริงออกมา ตัดสินโดยเกณฑ์หลักของเกณฑ์ตัดสินความดีการกระทำนี้จึงเป็นอกุศล และเมื่อกระทำไปแล้ว เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองในแง่ขาดความน่าเชื่อถือจากบุคคลอื่นและก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น คือ ทำให้เขาเสียผลประโยชน์ฯลฯ การพูดเท็จเป็นการกระทำที่บัณฑิตย่อมติเตียนและก่อให้เกิดโทษและเกิดทุกข์ ผลของการกระทำเหล่านี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าการพูดเท็จเป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์ เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่าการพูดความจริงเป็นการกระทำที่ดีเพราะไม่ได้เกิดจากเจตนาอกุศลมูล ความจริงเป็นอย่างไรก็พูดไปตามที่เป็นจริง เมื่อบุคคลมีความบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมา ชีวิตเขาจะเจริญก้าวหน้า มีคนให้ความเชื่อถือ และเขาจะประสบความสำเร็จในชีวิต

ศีลข้อ 5 เว้นจากของเมา คือ ไม่ควรดื่มน้ำเมา หรือเว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ โดยประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทพลั้งพลาดมัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ เพราะว่าสิ่งเสพติดมีความหมายไม่ดีอยู่ในตัวเองอยู่แล้ว คือ เมื่อเสพมาก ๆ จะทำให้ผู้ที่เสพเลิกยากและการเสพแต่ละครั้งถ้าผู้เสพไม่รู้จักยับยั้ง การเสพจะทำให้ฤทธิ์ของสิ่งเสพติดทำลายสติสัมปชัญญะของเขา เขาไม่สามารถควบคุมการกระทำของตัวเองได้ ฤทธิ์ของสิ่งเสพติดทำให้พฤติกรรมของคนหนึ่งกลายเป็นอีกคนหนึ่ง บางคนจะปล่อยนิสัยเดิมของตัวเองออกมาซึ่งส่วนใหญ่มักก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น การดื่มสุราเกิดจากเจตนาอกุศล คือ คนดื่มมีอวิชชามีความหลงหรือโมหะเข้าครอบงำตัดสินโดยเกณฑ์หลักถือว่าเป็นอกุศลกรรม การเสพ สิ่งเสพติดเมื่อกระทำไปแล้วผลของมันสามารถทำให้บุคคลล่วงละเมิดศีลทั้ง 4 ข้อได้ ดังนั้นพระพุทธเจ้าถือให้การละเว้นสิ่งเสพติดเป็นศีลข้อสุดท้ายรวบยอดของศีล 5 ถ้าดื่มให้มากจนควบคุมสติไม่ได้อาจจะมีกายกรรมและวจีกรรมที่ก่อให้เกิดโทษเสี่ยงต่อการทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นการกระทำที่บัณฑิตติเตียน และการเสพมาก ๆ ก่อให้เกิดโทษทั้งแก่ร่างกายและสติปัญญา เป็นการใช้จ่ายที่สิ้นเปลืองเพราะต้องซื้อหามาด้วยราคาแพง ผลของการเสพที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนถือว่า การเสพสุราเป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์ สิ่งเสพติดบางประเภทก็เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย ศีลทั้ง 5 ข้อนี้ ซึ่งเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับความประพฤติของคน เพื่อที่จะได้อยู่ด้วยกันเป็นปกติสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม คือ ต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่จะอยู่ตามกำลังไม่ได้ โดยเหตุที่แต่ละคนมีอัธยาศัยต่างกันมีกำลังไม่เท่ากัน ผู้ที่มีอัธยาศัยหยาบและมีกำลังมากข่มเหงผู้อื่น คนสุภาพและมีกำลังน้อยก็อยู่ไม่เป็นสุข แม้ทางบ้านเมืองจะมีกฎหมายบังคับใช้ห้ามปรามไม่ให้คนประพฤติในทางที่ผิด และวางโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดไว้ด้วย ตรงข้าม

กับกฎหมาย ผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายอยู่เสมอคิดว่ากฎหมายทำอะไรเขาไม่ได้ เพราะเขามีปัญญาพอที่จะหาทางเลี่ยงกฎหมายได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ กฎหมายก็ไร้ความหมาย ศาสนาทั้งหลายมักจะบัญญัติศีลของตนขึ้นมา เพื่อทำให้คนมีความประพฤติดีประพฤติชอบทางด้านกาย วาจา และใจ อย่างที่พระพุทธศาสนาบัญญัติศีล 5 ไว้ เพื่อสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ศีลเป็นข้อบัญญัติที่จำเป็นทางด้านมนุษยธรรมโดยแท้ ชื่อว่าที่เป็นมนุษย์ที่แท้ ที่ผิดไปจากสัตว์เดรัจฉานก็ตามที่ต้องมีศีล จึงเชื่อว่ามนุษยธรรม คือ ธรรมที่จำเป็นสำหรับมนุษย์

โดยพื้นฐานการล่วงละเมิดทางศีลที่ไม่ดีมาจาก เจตนาที่เป็นกุศล 3 ประการ ประกอบด้วย อโลภะ อโทสะ อโมหะ และที่เป็นอกุศล 3 ประการ ประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งอกุศลทั้ง 3 นี้เริ่มต้นจากการที่มีอวิชชาหรือมีโมหะก่อนแล้ว โลภะ และโทสะก็ตาม ดังพระพุทธพจน์กล่าวไว้ว่า “ปาณาติบาตมีมูล 2 ด้วยสามารถแห่งโทสะ และโมหะ อทินนาทานและมุสาวาทมีมูล 2 ด้วยอำนาจแห่งโทสะและโมหะ หรือด้วยอำนาจแห่ง โลภะ และโมหะ มิจฉาจารและสุราบานมีมูล 2 ด้วย สามารถแห่งโลภะและโมหะ”[18]จากพระพุทธพจน์นี้ ชี้ให้เห็นว่า การล่วงละเมิดศีล 5 ล้วนเกิดจากเจตนาอกุศลมูลเป็นพื้นฐาน ตามเกณฑ์การตัดสินความดีของพระพุทธศาสนา การกระทำใดที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูลถือว่า การกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดี ส่วนการกระทำที่เกิดจากเจตนากุศลมูลถือว่าเป็นการกระทำที่ดี เจตนากุศลมูลและอกุศลมูลเป็นเกณฑ์หลักในการแบ่งแยกการกระทำดี และการกระทำที่ไม่ดี ถ้าเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีและผลของการกระทำดีก็ถือว่าการกระทำนั้นมีค่าทางจริยธรรมสมบูรณ์ ดังที่พระอริยะท่านสอนว่า ผู้รักษาศีล 5 ได้ชื่อว่าเป็นผู้ให้ทานแบบหนึ่ง เป็นทานพิเศษเรียกว่า “อภัยทาน” ซึ่งนับเป็นมหาทานล้ำเลิศกว่าทานทั้งปวง มีผลอานิสงส์[19]มากกว่าการให้ทานด้วยวัตถุสิ่งของทั่วไป เช่น การให้ที่ดินก็ดี ให้เงินให้ทองก็ดี[20] ผู้มีศีลก็เหมือนกับผู้ที่ไม่ประพฤติผิดกฎหมายของบ้านเมือง คือ จะมีความเย็นใจ หน้าตาจะยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ เพราะไม่ต้องเกรงกลัวว่าใครจะจับผิดหรือตำหนิติเตียน ใครรู้จัก ก็อยากคบค้าสมาคมด้วย แม้แต่ผู้ที่ไม่มีศีล ก็ยังไม่อยากให้ใครมาประพฤติชั่วต่อตน เช่น ไม่อยากให้ใครมาทำร้ายตน ไม่อยากให้ใครมาลักขโมยของของตน ไม่อยากให้ใครมาประพฤติผิดในสามีภรรยาตน ไม่อยากให้ใครมาโกหกตน เมื่อเป็นเช่นนี้ ทุกคนจึงควรจะต้องอยู่ในศีล คนเราจะมีคติชีวิตที่ดีก็เพราะศีล จะมีโภคสมบัติก็เพราะศีล จะถึงคราวดับทุกข์ดับร้อนใจได้ ก็เพราะศีลนี้นั้นเอง[21]

---

[๑๘] ขุ. อิติ. (ไทย). ๑/๒๕ /๔๕๔.

[๑๙] **อานิสงส์** แปลว่า ผลแห่งความดี, ผลแห่งบุญกุศล, ประโยชน์, ผลดี

[๒๐] ธนิต อยู่โพธิ์, **อานิสงส์ศีล ๕,** (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, ๒๕๒๙), หน้า ๖๖.

[๒๑] จำนงค์ ทองประเสริฐ, **หลักการเอาชนะอุปสรรค**, (กรุงเทพมหานคร : WISDOM, นนทบุรี, ๒๕๔๐), หน้า๑๓–๑๕.

เกณฑ์ตัดสินขั้นพื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีในระดับของศีล 5

เกณฑ์ตัดสินขั้นพื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีในระดับของศีล 5 ได้แก่ (1) พิจารณาว่าพฤติกรรมนั้น ๆ มีคุณและโทษต่อชีวิตอย่างไร หรือมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร คือ เป็นสภาวะที่เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ เอื้อหรือไม่ต่อคุณภาพชีวิต ส่งเสริมหรือบั่นทอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ทำให้กุศลธรรมหรืออกุศลธรรมทั้งหลายอื่นลดถอยหรือเจริญงอกงาม ช่วยสร้างเสริมบุคลิกภาพที่ดีงามหรือไม่ (2) พิจารณาว่าพฤติกรรมนั้น ๆ มีคุณหรือโทษต่อสังคมอย่างไร คือ เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือไม่ เป็นไปเพื่อทำลายหรืออำนวยประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่ตน (3) พิจารณาว่าเป็นคุณหรือโทษต่อสังคมอย่างไร คือ เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนหรือไม่ เป็นไปเพื่อทำลายหรืออำนวยประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น และแก่ส่วนรวมหรือไม่ (4) พิจารณาด้วยมโนธรรม หรือโดยสำนึกอันมีตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ คือ พิจารณาเห็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเองว่า การนั้นเมื่อทำแล้ว ตนเองติเตียนหรือกล่าวโทษตนเองได้หรือไม่ (5) พิจารณาจากมาตรฐานทางสังคม คือ ตามบัญญัติทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม เช่น กฎหมาย เป็นต้น ซึ่งขึ้นต่อการใคร่ครวญตรวจสอบกลั่นกรองของวิญญูทั้งหลาย ตามกาลสมัยที่จะมิให้ถือกันโดยงมงายหรือผิดพลาดคลาดเคลื่อน ตลอดจนการใคร่ครวญแล้วยอมรับหรือไม่ยอมรับของวิญญูชนเหล่านั้นในแต่ละกรณี

จะเห็นว่าเกณฑ์ตัดสินขั้นพื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีนั้น ซึ่งเป็นเกณฑ์ตัดสินความดีของพระพุทธศาสนาที่มีความหลากหลายตามแต่กรณีที่มีสถานการณ์เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นพฤติกรรมทางจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาว่า เป็นกระบวนการต่อเนื่องกันโดยเริ่มตั้งแต่การดำริ คือ การคิดไปจนกระทั่งมีผลสำเร็จจากการกระทำนั้น อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาเห็นว่า ศีล 5 นั้น เป็นการตัดสิน ดี-ชั่ว-ถูก-ผิด-ควร-ไม่ควร ในสังคม นอกจากนี้เมื่อรักษาแล้วนั้นจะรู้ได้จากการล่วงละเมิดของศีลหรือไม่นั้น ดังนั้น ในคัมภีร์มังคัตถทีปนีได้มีองค์ประกอบเกณฑ์ตัดสินความดีความชั่วไว้ในการกระทำของมนุษย์ไว้แต่ละข้อไว้ ได้แก่ (1) เกณฑ์ตัดสินขั้นพื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีตามหลักปาณาติบาตโดยมีองค์ประกอบ 5 ประการ[22] คือ (เกณฑ์ตัดสิน) (1.1) สัตว์นั้นมีชีวิต (1.2) รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต (1.3) มีจิตคิดจะฆ่า (1.4) พยายามฆ่า และ (1.5) สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น นอกจากนี้ ยังมีโทษของการละเมิดในปาณาติบาต 4 ประการ คือ (1) สัตว์นั้นเล็ก มีคุณน้อย ชื่อว่ามีโทษน้อย (2) สัตว์นั้นใหญ่ มีคุณมา ชื่อว่ามีโทษมาก (3) ผู้ฆ่าและผู้ถูกฆ่าเดือดร้อนน้อย ชื่อว่ามีโทษน้อย (4) ผู้ฆ่าและผู้ถูกฆ่าเดือดร้อนมาก ชื่อว่ามีโทษมาก (2) เกณฑ์ตัดสินขั้นพื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีตามหลักอทินนาทานมีองค์ประกอบ 5 ประการ[23] คือ (เกณฑ์ตัดสิน) (2.1) สิ่งของนั้นมีเจ้าของ (2.2) รู้ว่าของนั้นมีเจ้าของ (2.3) มีจิตคิดจะลักของนั้น และ (2.4) พยายามลักของนั้น (2.5) ลักของนั้นมาได้

---

[๒๒] ขุ. อิติ. อ. (ไทย). ๓๓/๒๖๑.

[๒๓] ขุ. อิติ. อ. (ไทย). ๓๓/๒๖๔.

ด้วยความพยายามนั้น นอกจากนี้ ยังมีโทษของการละเมิดในอทินนาทานมี 4 ประเภท คือ (1) ทรัพย์นั้นมีมาก ชื่อว่ามีโทษมาก (2) ทรัพย์นั้นมีน้อย ชื่อว่ามีโทษน้อย (3) ทรัพย์นั้นมีขนาดใหญ่ ชื่อว่ามีโทษมาก และ (4) ทรัพย์นั้นมีขนาดเล็ก ชื่อว่ามีโทษน้อย (3) เกณฑ์ตัดสินขั้นพื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีตามหลักกาเมสุมิจฉาจารมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ (เกณฑ์ตัดสิน) (3.1) หญิงหรือชายที่ต้องห้าม (3.2) จิตที่คิดจะร่วมประเวณี (3.3) พยายามร่วมประเวณี และ (3.4) ทำการร่วมประเวณี นอกจากนี้ ยังมีโทษของการละเมิดในกาเมสุมิจฉาจารมี 4 ประการ คือ (1) หญิงหรือชายเป็นผู้มีศีล ชื่อว่ามีโทษมาก (2) หญิงหรือชายเป็นผู้ไม่มีศีลชื่อว่ามีโทษน้อย (3) หญิงหรือชายไม่มีฉันทะร่วมกัน ชื่อว่ามีโทษมาก และ (4) หญิงหรือชายมีฉันทะร่วมกัน ชื่อว่ามีโทษน้อย (4) เกณฑ์ตัดสินขั้นพื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีตามหลักมุสาวาทมีองค์ประกอบ 4 ประการ[24] คือ (เกณฑ์ตัดสิน) (4.1) เรื่องไม่เป็นจริง (4.2) จิตคิดจะพูดเรื่องไม่เป็นจริง (4.3) พยายามพูดเรื่องไม่เป็นจริง (4.4) ผู้อื่นรู้เนื้อความนั้น นอกจากนี้ ยังมีโทษของการละเมิดในมุสาวาทมี 4 ประการ คือ (1) ผู้ถูกหลอกลวงมีศีล ชื่อว่ามีโทษมาก (2) ผู้ถูกหลอกลวงไม่มีศีล ชื่อว่ามีโทษน้อย (3) ผู้ถูกหลอกลวงมีอำนาจมาก ชื่อว่ามีโทษมาก และ (4) ผู้ถูกหลอกลวงมีอำนาจน้อย ชื่อว่ามีโทษน้อย และ (5) เกณฑ์ตัดสินขั้นพื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีตามหลักสุราเมรัยมีองค์ประกอบ 4 ประการ[25] คือ (เกณฑ์ตัดสิน) (5.1) น้ำที่ดื่มเป็นน้ำเมา (5.2) มีจิตคิดจะดื่ม (5.3) พยายามดื่มอันเกิดแต่จิตนั้น และ(5.4) น้ำเมานั้นล่วงพ้นลำคอลงไป นอกจากนี้ ยังมีโทษของการละเมิดในสุราเมรัย 4 ประการ คือ(1) น้ำที่ดื่มเป็นน้ำเมาที่มีดีกรีมาก ชื่อว่ามีโทษมาก (2) น้ำที่ดื่มเป็นน้ำเมาที่มีดีกรีน้อย ชื่อว่ามีโทษน้อย (3) พยายามดื่มแล้วมีความเสียหายมาก ชื่อว่ามีโทษมาก และ (4) น้ำเมานั้นล่วงพ้นลำคอลงไปแล้วมีความเสียหายน้อย ชื่อว่ามีโทษน้อย

ศีลทั้ง 5 ข้อนี้ ถือว่าเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานของเกณฑ์ตัดสินความดี–ชั่ว–ถูก–ผิด เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข ถ้าทุกคนต่างพากันปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมโดยทั่วหน้ากันไม่ว่าสังคมไหน ๆ ในโลกนี้ที่อยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย คนส่วนมากปฏิบัติตามหลักของศีล 5 ได้ โดยเห็นว่า ถ้าเรามัวรักษาศีล 5 ขณะที่คนอื่นๆไม่ปฏิบัติ เราจะถูกเบียดเบียนอยู่ฝ่ายเดียวจึงหาทางตอบโต้ เช่น ถ้าเขาโกหกเราก็โกหกเขากลับ ทำเช่นนี้เรื่อย ๆ ไป ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนศีลธรรม ก็จะไม่ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้ ดังนั้นเราควรตระหนักในเรื่องของศีลให้มาก และลงมือปฏิบัติตามหลักศีล 5 ที่ตัวเองก่อน และสอนให้ผู้อื่นกระทำตามเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นปฏิบัติตามด้วยกฎเกณฑ์ของสังคมได้ พอจะสรุปได้ว่า ตามหลักเกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยธรรม คือ หลักสำหรับพิจารณาตัดสินว่าอะไรผิด อะไรถูก อะไรสมควร อะไรไม่สมควร หลักในการพิจารณาการตัดสินดังกล่าวมีอยู่หลายประการ คือ(1) พิจารณาที่เจตนา หรือความจงใจในการกระทำ (2) พิจารณาตามบทบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ (3) พิจารณาที่ฐานของจิตซึ่งเป็นฐานของพฤติกรรม (4) พิจารณาที่

[๒๔] ขุ. อิติ. อ. (ไทย). ๓๓/๒๖๕.

[๒๕] ขุ. อิติ. อ. (ไทย). ๓๓/๒๖๖.

ผลของการกระทำว่ามีคุณประโยชน์ในลักษณะใด และ (5) พิจารณาที่ผลของการปฏิบัติโดยตรง ในระดับของศีล 5 ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติความดีสูงสุดในพระพุทธศาสนานั้นก็คือ “การได้เข้าไปสู่พระนิพพาน” แต่สิ่งที่จะใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการวัดว่าได้ถึงความดีหรือยังไม่ถึงนั้น ต้องดูที่หลักของพระศาสนา คือ การละสังโยชน์ทั้ง 10 ประการได้หรือยัง แต่การที่ปุถุชนคนธรรมดาจะไปตัดสินว่าสิ่งนี้เป็นความดีหรือไม่ใช่ความดีมีหลักเกณฑ์ง่าย ๆ คือ ต้องพิสูจน์ด้วยตัวเองที่เรียกว่า “ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ” อันผู้รู้ทั้งหลายพึงรู้พึงเข้าใจด้วยตนเอง[26] แต่การจะตัดสินว่าถูกต้องได้นั้น ต้องนำหลักการที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้แก่ชาวกาลามะ 10 ประการ โดยที่พระพุทธองค์ได้ทรงประทานเป็นคำแนะนำที่มีคุณค่าที่สุดยอดเยี่ยมที่สุดในประวัติศาสตร์แห่งพระพุทธศาสนาว่า “ชาวกาลามะทั้งหลาย ความจริงแล้ว ก็เป็นการสมควรอยู่หรอกที่พวกท่านจะเคลือบแคลงสงสัย และการที่พวกท่านมีความเคลือบแคลงสงสัยนั้น ถือว่าได้ทำสิ่งที่ถูกต้องแล้ว” และตรัสต่อไปอีกว่า “มาเถิดท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงพิจารณาตามข้อที่เราตถาคตจะกล่าวต่อไปนี้ แล้วถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ”[27]

ปัญหาพื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดี

ปัญหาพื้นฐานและหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่ดี ซึ่งปัญหาความสัมพันธ์มีต่อตัวเองและต่อผู้อื่น เพราะว่ามนุษย์ต้องอยู่กับตัวเองและสังคม[28] ที่อยู่ในขั้นของศีลธรรมเพราะว่าพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นให้แก้ปัญหาจากการกระทำด้วยตัวเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ผู้ที่ไม่เข้าใจมักจะถามว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” คำถามหรือคำพูดอย่างนี้แสดงว่า “ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วได้ดีสิใช่หรือไม่” คำตอบที่ถูกต้องคือ “ไม่ใช่” เพราะว่าเงินหรือวัตถุ มิใช่สิ่งที่เป็นเกณฑ์วัดว่าเป็น “ความดี”[29]แต่ถ้ามองในแง่ของสภาพที่เรียกว่านิพพานแล้ว ความดีไม่มี ความชั่วก็ไม่มี หลักการพิจารณาเรื่องการกระทำดี ชั่ว จึงจะพิจารณาการกระทำในลักษณะที่อยู่ในระหว่างทางที่จะถึงนิพพาน เพราะขอบเขตของศีลธรรมนั้นไม่ถึงขั้นนิพพาน อยู่ในขั้นสมมุติ หรือในเรื่องโลกๆหรือในระดับที่ต้องมีอัตตา มีตัวเรา มีของเรา มีตัวเขา มีของเราอยู่ ซึ่งเป็นความจริงระดับหนึ่งที่พระพุทธศาสนารับรอง ดังนั้นปัญหาของการกระทำกับเจตนา มีดังนี้

1) ปัญหาพื้นฐานและหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี คือ ปัญหาของการกระทำกับเจตนา

คำว่า“การกระทำ” ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “กรรม” มีความหมายเกี่ยวเนื่องกับคำว่า “วิบาก” ซึ่งแปลตามตัวว่า ผลที่เกิดขึ้น ฉะนั้นเมื่อมีการกระทำ (กรรม) ก็ย่อมมีผล (วิบาก) อย่างใด

---

[๒๖] ที. มหา. (บาลี) ๑๐/๘๙/๑๑๑.

[๒๗] องฺ. ติก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๑๗๙.

[๒๘] รัตนา ตันบุนเต็ก, **ปรัชญาคืออะไร,** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๓), หน้า ๔๙.

[๒๙] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน,** พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอักษรเจริญทัศน์จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

อย่างหนึ่งเกิดขึ้น ผลนั้นอาจเป็นกุศลหรืออกุศล คือ ดีหรือชั่ว กรรมดีย่อมก่อให้เกิดวิบากที่กุศล กรรมชั่วย่อมก่อให้เกิดวิบากที่เป็นอกุศลเช่นนี้จึงแสดงว่า “ดี หรือ ชั่ว” นั้นอยู่ที่กรรมหรือการกระทำ ดังมีพระพุทธพจน์ยืนยันในเรื่องนี้ว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรมา มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้ ฯ”[30] และ “บุคคลจะชื่อว่าเป็นคนชั่วเพราะชาติก็หาไม่ จะชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติก็หาไม่ ที่แท้ชื่อว่าเป็นคนชั่วเพราะกรรม ชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะกรรม เป็นชาวนาเพราะกรรม เป็นศิลปินเพราะกรรม เป็นพ่อค้าเพราะกรรม แม้เป็นโจรก็เพราะกรรม”[31] จะเห็นได้ว่า ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าการกระทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าดี ต่างกับการกระทำที่ชั่วอย่างไร ดังนั้นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาอีกประการกนึ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับการกระทำก็คือเรื่องเจตนา เรื่อง เจตนานั่นคือ กรรม บุคคลจงใจแล้วจึงกระทำการด้วยกาย วาจา และใจ ”[32] ฉะนั้นเจตนาจึง หมายถึง สภาพนึกคิด หรือความจงใจ คือ ต้องคิดไว้ก่อนแล้วจึงกระทำ เจตนาจึงเป็นแก่นสำคัญที่สุดของการกระทำเป็นสาระที่ทำให้การกระทำมีความหมาย การกระทำที่มิได้เกิดจากความจงใจ ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการกระทำ นี้แสดงให้เห็นว่า การกระทำของภิกษุนั้นไม่มีผล คือ วิบาก เพราะไม่ต้องอาบัติ หรือไม่มีความผิด เมื่อการกระทำนั้นไม่มีผล เพราะเหตุที่มิได้จงใจจึงไม่เรียกว่าเป็นกรรม ฉะนั้นการกระทำที่มิได้จงใจจะมิอาจที่จะนำมาตัดสินได้ว่าเป็นการกระทำที่ถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว ซึ่งตรงกับหลักทั่ว ๆ ไป ทางศีลธรรมถือว่า การกระทำที่นำมาตัดสินว่าดีหรือชั่วนั้นต้องเป็นการกระทำที่เกิดจากความจงใจ ไม่ใช่เกิดจากการถูกบังคับจากภายนอกโดยไม่มีทางเลือก เมื่อกล่าวได้ว่าดีหรือชั่วนั้นอยู่ที่การกระทำ และเจตนาคือการกระทำ จึงกล่าวได้ว่าดีหรือชั่วอยู่ที่เจตนา

ปัญหาที่ว่าการกระทำอย่างไรเรียกว่าดี การกระทำอย่างไรเรียกว่าชั่ว เมื่อพิจารณาตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถือเจตนาเป็นตัวชี้ขาดลักษณะของการกระทำแล้ว เราจึงตอบได้ว่า กรรมดีหรืออกุศลกรรมคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี กรรมชั่วหรืออกุศลกรรมคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาชั่ว การกระทำประการแรกก่อให้เกิดผลที่เป็นกุศล การกระทำประการหลังก่อให้เกิดผลที่เป็นอกุศล

ปัญหาต่อมา คือ เจตนาอย่างไรจึงจะเป็นกุศล เจตนาอย่างไรเป็นอกุศล พระพุทธศาสนาให้คำตอบกับปัญหานี้ไว้อย่างชัดเจนว่า เจตนาที่เกิดจากกุศลมูล (ต้นตอของความดี) ได้แก่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ คือ เจตนาดี เจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล (ต้นตอของความชั่ว) ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ คือ เจตนาชั่ว ดังมีหลักฐานปรากฏในพระสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลายลักษณะ 3 ประการนี้ เป็นเหตุให้เกิดกรรม คือ โลภะ โทสะ โมหะ กรรมใดที่ประกอบด้วยโลภะ เกิดจากโลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นที่เกิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นเป็นโทษ กรรมนั้นก่อให้เกิดทุกข์ กรรมนั้นนำไปสู่การเกิดกรรม กรรมนั้นไม่นำไปเพื่อความดับกรรม กรรมใดที่กระทำด้วยโทสะ กรรมใดที่กระทำด้วยโมหะ กรรมนั้นเป็นอกุศล

---

[๓๐] ม. ม. (ไทย) ๒๒ / ๕๘๑ / ๔๕๙

[๓๑] ม. ม. (ไทย) ๒๐ / ๓๐๓ / ๓๔๙

[๓๒] องฺ. ทุก. (ไทย) ๒๒ / ๓๓๔ / ๔๖๔

กรรมนั้นเป็นโทษ กรรมนั้นก่อให้เกิดทุกข์” และ “ภิกษุทั้งหลายลักษณะ 3 ประการนี้ เป็นเหตุให้เกิดกรรม คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ กรรมใดที่ประกอบด้วยอโลภะ เกิดจากอโลภะ มีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นที่เกิด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่เป็นโทษ กรรมนั้นก่อให้เกิดทุกข์ กรรมนั้นนำไปสู่การเกิดสุข กรรมนั้นนำไปเพื่อความดับกรรม กรรมนั้นไม่นำไปสู่การเกิดกรรม กรรมใดที่กระทำด้วยอโทสะ กรรมใดที่กระทำด้วยอโมหะ กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นเป็นไม่โทษ กรรมนั้นก่อให้เกิดสุข”[33]

2) ปัญหาพื้นฐานและหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี คือ ปัญหาของเจตนา

การที่พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า เจตนาที่เกิดจากอโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นเจตนาดี เพราะพระพุทธองค์ทรงมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการมิให้บุคคลมีความเบียดเบียนนั่นเอง เหตุที่ผู้เขียนกล่าวเช่นนี้เพราะว่า เมื่อพิจารณาการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีแล้วเห็นได้ว่า เจตนาที่เกิดจาก อโลภะ อโทสะ อโมหะนั้น เป็นเหตุที่ทำให้บุคคลกระทำการอันไม่ประกอบด้วยความเบียดเบียนถ้าบุคคลมีความโลภ อยากได้ของผู้อื่นหรือหยิบของผู้อื่นมาเป็นของตน ก็เท่ากับเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น หรือบุคคลมีความโกรธก็อาจจะทำร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ การทำร้ายก็เป็นการเบียดเบียนนั่นเอง ผลที่เกิดจากการเบียดเบียนย่อมเป็นทุกข์ทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งทุกข์เกิดเพราะจิตของผู้นั้นยึดอยู่ในอารมณ์อย่างหนึ่ง คือ ความโกรธ ความโกรธที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้เป็นทุกข์ ทางใจ เป็นการเบียดเบียนตนเอง ส่วนการทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับความเจ็บปวด เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น เป็นทุกข์ทางกายที่เห็นได้ชัด และการกระทำที่ก่อให้เกิดทุกข์นั้น ทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสิ่งไม่ควรกระทำ ดังพระสูตรที่ว่า “เราปรารถนาที่จะทำกรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมของเรานี้เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น เพื่อเบียดเบียนทั้งตนทั้งผู้อื่น กายกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากดังนี้ไซร้ กรรมเห็นปานนี้ เธอไม่พึงทำด้วยกาย วาจา ใจ โดยส่วนเดียว แต่ถ้าเมื่อเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่า เราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ของเรานี้ไม่พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เบียดเบียนผู้อื่น เพื่อเบียดเบียนทั้งตนทั้งผู้อื่นใจ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบากดังนี้ไซร้ กรรมเห็นปานนั้น เธอพึงทำด้วยกาย วาจาใจ”[34]

การพิจารณาการกระทำว่า “ดีหรือชั่ว” นั้น ถือว่าเจตนา คือ กรรม และเจตนานั้นเป็นมโนกรรมย่อมเกิดก่อนผล คือ กายกรรมหรือวจีกรรม ซึ่งเป็นของอันบุคคลพึงเห็นว่า หาความทรุดโทรมมิได้ ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน คือ การที่บุคคลเป็นผู้กำหนัด ตั้งใจที่จะเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นบ้าง เพราะราคะโทสะ โมหะ เป็นเหตุ เมื่อละราคะ โทสะโมหะได้แล้ว ย่อมไม่ตั้งใจที่จะเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมไม่ตั้งใจที่จะเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ย่อมไม่ตั้งใจที่จะเบียดเบียนทั้งตนเองทั้งผู้อื่นบ้าง นี้เป็นธรรมอันบุคคลพึงเห็นเอง”[35] เรื่องของความดี

---

[๓๓] องฺ. ติก. (ไทย). ๒๐/๕๕๑/๓๓๘ – ๓๓๙

[๓๔] ม. ม. (ไทย). ๑๙/๑๒๙/๑๖๐.

[๓๕] สำ. ม. (ไทย). ๒๘/๖๔๘/๕๕๔.

เป็นสิ่งที่สั่งสอนอบรมกันได้ แต่ว่าผู้ที่จะสอนคนอื่นให้เป็นคนดีนั้น ตัวเองจะต้องเป็นคนดีก่อน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางจริยธรรมของพุทธศาสนาอย่างหนึ่งที่ว่า คุณค่าทางศีลธรรมของพุทธศาสนานั้นอยู่ที่การปฏิบัติ มิใช่เป็นความรู้เพื่อความรู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องปฏิบัติด้วยจึงจะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ในการตัดสินการกระทำว่าดีหรือชั่วนั้นถือเจตนาเป็นสำคัญ และการกระทำที่ดี คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี เจตนาดี คือ เจตนาที่ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เจือปน ซึ่งเจตนาดังกล่าวมีผล คือ การไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น จึงอาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า เจตนาดี คือ เจตนาที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น แต่ในการกระทำที่เรียกว่า ดีและควรทำ ยังมีข้อกำหนดที่ให้การกระทำนั้นดีพร้อมตามที่พระพุทธศาสนารับรองอีกประการหนึ่ง กล่าวไว้ในเกสปุตตสูตรว่า [36] “เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญแล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่”หมายความว่า การกระทำที่ไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียน อันเป็นสิ่งดีเพราะไม่มีโทษ เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแล้ว ยังต้องเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ติเตียนด้วย จึงจะเรียกว่าดีพร้อม ซึ่งมูลเหตุแห่งการติเตียนนั้นอาจเกิดจากการกระทำขัดกับประเพณีนิยมของบุคคลในสังคม เช่น การฆ่าพ่อกับฆ่ามด แม้ผลที่เกิดขึ้นคือการตายเหมือนกัน แต่การฆ่าพ่อนั้นบุคคลทั่วไปย่อมติเตียน แม้ในศาสนาทุกศาสนาจะตำหนิการกระทำดังกล่าวนี้ ซึ่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนาก็ถือหลักอนุวัตรตามโลกเช่นเดียวกัน หมายความว่า ชาวโลกเขาถือประเพณีนิยมว่าการฆ่าพ่อเป็นสิ่งที่ไม่มีใครสรรเสริญทางศาสนาก็ถือหลักนั้นด้วย นอกจากนี้ ปัญหาที่ยกมาอ้างกันมากที่สุดปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาเรื่องหมอกับคนไข้ โดยสมมุติว่า ในกรณีที่หมอโกหกคนไข้ (พูดสิ่งที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง) แล้วมีโอกาสที่ทำให้คนไข้หายป่วย คือ อาจทำให้คนไข้มีกำลังใจสามารถเยียวยารักษาได้ กับการที่หมอพูดความจริง แต่อาจทำให้คนไข้ตกใจถึงกับช็อกตายได้ เพราะเป็นโรคที่ร้ายแรง ในกรณีเช่นนี้ ถ้าหมาโกหกคนไข้แล้วทำให้คนไข้หายป่วย ถามว่าการกระทำของหมอเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่

ปัญหานี้ ถ้าถือตามพุทธมติย่อมตอบได้ว่า การกระทำของหมอเป็นการกระทำที่ดี เพราะเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี คือ ความไม่เบียดเบียน หมอที่พูดไม่จริงโรคแก่คนไข้ เพื่อรักษากำลังใจของคนไข้ไม่ให้เสีย การพูดไม่จริงในคราวเช่นนี้ ถึงจะผิดตามบัญญัติของศีล ก็ไม่เป็นการผิดวัตถุประสงค์ของศีลไปทีเดียว เพราะเมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของศีลแล้ว จะเห็นได้ว่าศีลข้อนี้นั้นมีจุดประสงค์เพื่อให้บุคคลรักษาประโยชน์ของกันและกันด้วยความจริง คือ มุ่งหมายไม่ให้เบียดเบียนกันด้วยวาจา อาศัยความมุ่งหมายดังกล่าว เมื่อพูดทำลายประโยชน์ของกันและกัน เช่น พูดถึงด้วยเจตนาร้าย เป็นการทับถม ส่อเสียด นินทาว่าร้าย เพื่อกดเขาให้เลวลงบ้าง ยกตนขึ้นบ้าง ถึงจะเป็นความจริง ก็ถือว่าเป็นการผิด เพราะผิดความมุ่งหมายของศีลที่บัญญัติขึ้น มีการกล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าเอง ตรัสวาจาที่จริงและมีประโยชน์ ทั้งถูกทั้งเหมาะแก่กาลเวลา และนอกจากที่ทรงบัญญัติศีลให้เว้นจากพูดมุสา

---

[๓๖] องฺ. ฉกฺก. (ไทย). ๓๑/๕๐๕/๓๐๘.

แล้ว ยังตรัสให้เว้นจากการพูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้ประโยชน์ด้วย[37] ในกรณีที่ยกปัญหาที่กล่าวมา แสดงว่า หมอมีเจตนาที่ไม่ต้องการจะเบียดเบียนคนไข้ด้วยวาจา จึงกล่าวสิ่งที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง เพราะถ้ากล่าวความจริงแล้วทำให้คนไข้ตาย ย่อมเป็นการเบียดเบียนคนไข้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนั้นย่อมไม่มีผู้ใดสรรเสริญด้วย ฉะนั้นการกระทำนี้จึงเรียกว่าเป็นการกระทำที่ดี อีกปัญหาหนึ่ง คือ เรื่องสมมุติที่ว่า เรือโดยสารลำหนึ่งมุ่งหน้าจะไปยังเกาะแห่งหนึ่ง แต่ทว่าเรือแตกเสียก่อนกลางทาง ก. ได้ขอนไม้ท่อนหนึ่งพอที่จะพาไปสู่เกาะนั้นได้ เผอิญขอนไม้ดังกล่าวก็เกาะไปได้คนเดียว ก. ตัดสินใจว่าควรให้ขอนไม้นี้แก่พ่อของตนหรือหมอคนหนึ่งซึ่งกำลังจะไปรักษาโรคระบาดที่เกาะนั้นดี ถ้าให้พ่อก็ช่วยได้ชีวิตเดียว แต่ถ้าให้หมอก็ช่วยได้อีกหลายร้อยชีวิต

ปัญหานี้ ถ้าถือตามพุทธมติย่อมตอบได้ว่า ก. ควรให้ขอนไม้แก่พ่อ เพราะถ้าพิจารณาที่เจตนา เห็นได้ว่าเป็นเจตนาที่ดีแน่สำหรับการช่วยชีวิตบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพราะการช่วยชีวิตก็เท่ากับเป็นการไม่เบียดเบียน ถ้าปล่อยให้ตายก็เป็นการเบียดเบียนโดยทางอ้อม แต่ควรจะช่วยชีวิตใครในเมื่อจะต้องเลือกระหว่างบุคคล 2 คน คือ พ่อกับหมอ ถ้าจะให้เป็นการกระทำที่ดีตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา ก. จะต้องช่วยพ่อ นอกจากเจตนาดีแล้ว การช่วยพ่อยังเป็นการแสดงกตเวทีต่อบุพการี คือ ผู้มีอุปการะแก่เราก่อน กล่าวคือ พ่อเป็นผู้ก่อกำเนิดแก่เรา ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า การกตเวทีเป็นสิ่งที่ดี และในสถานการณ์ที่ต้องเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ก. ควรเลือกสิ่งที่ประเสริฐที่สุด ซึ่งพ่อเป็นผู้อุปการคุณแก่เรามากที่สุด ระดับความเป็นผู้มีอุปการคุณของพ่อย่อมมากกว่าหมอ ฉะนั้นการที่ ก. ให้ขอนไม้แก่พ่อจึงเป็นการกระทำที่ดี

ปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เห็นได้ว่าการกระทำที่ดีอันเกิดจากเจตนาที่ไม่มีโลภ โกรธ หลง เจือปนก็ดี ความไม่เบียดเบียนก็ดี ล้วนเป็นทางให้เข้าไปใกล้จุดหมายสูงสุด หรือความดีสูงสุดของพระพุทธศาสนา ได้แก่ นิพพานทั้งสิ้น ในการที่บุคคลใดไม่เบียดเบียน จิตของบุคคลนั้นจะต้องไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะถ้ามีความโลภ ความโกรธ ความหลง ก็เท่ากับยังเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งถ้ามีน้อยเท่าใดก็ยิ่งละการเบียดเบียนได้มากขึ้นเรียกได้ว่าความเบียดเบียนน้อยลงเท่าใด ก็ดีมากขึ้นเท่านั้น ถ้าละความโลภ ความโกรธ ความหลงได้หมด ก็เรียกได้ว่าสัมผัสนิพพาน อันเป็นเกณฑ์ความดีในขั้นสูงสุดของพระพุทธศาสนา

ผู้เขียนเห็นว่า การพิจารณาปัญหาเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดีของพระพุทธศาสนาตามที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด เป็นการพิจารณาโดยถือหลักเจตนาเป็นสำคัญ เพราะเจตนาเป็นมโนธรรมซึ่งย่อมเกิดขึ้นก่อนผล คือ วจีกรรม หรือกายกรรม พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเอาเจตนาเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นปัญหาศีลธรรมในเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดีนั้น เป็นปัญหาที่เกี่ยวของกับกรรม เพราะต้องมีการกระทำทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ จึงจะตัดสินได้ว่า ดี–ชั่ว อย่างไร ปัญหาเรื่องกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ได้กล่าวไว้ด้วย เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงเจตนา

---

[๓๗] ม. ม. (ไทย). ๑๙/๙๔/๑๑๐.

กล่าวได้ว่า ปัญหาเรื่องทุกข์ กรรมและนิพพาน เป็นหัวใจของพุทธศาสนาเพราะหลักพุทธธรรมนั้นรวมอยู่ในเรื่องดังกล่าวทั้ง 3 นี้หมด คือ หลักพุทธธรรมมีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้จิตปราศจากกิเลสอาสวะ และไม่ยึดติดในอารมณ์ เมื่อจิตรับรู้โลกภายนอกก็ต้องมีการแสดงออก ถ้าแสดงออกในลักษณะที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลงเจือปนก็ไม่เป็นทุกข์ และการกระทำที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลงดังกล่าวย่อมเป็นไปเพื่อการเบียดเบียน การเบียดเบียนย่อมให้ผลเป็นทุกข์ เมื่อเป็นทุกข์ก็ย่อมห่างจากนิพพาน ฉะนั้นทุกข์ กรรม นิพพาน จึงมีความเกี่ยวข้องกันเมื่อมีการกระทำปัญหาเรื่องเกณฑ์ตัดสินการกระทำก็ย่อมมีความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นแนวทางให้เรารู้ว่าการกระทำที่ทำลงไปนั้น เป็นสิ่งที่ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำและพิจารณาปัญหาเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดี จึงเป็นการช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้องแล้วก็ย่อมปฏิบัติเพียงแต่รู้อย่างเดียวแต่มิได้ปฏิบัติด้วยย่อมไม่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงอย่างที่เรียกว่าต้องเป็นผู้ที่ถึงพร้อมทั้ง วิชชา และจรณะ ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งในปัญหาทั้ง 3 ของจริยะปรัชญา ได้แก่ (1) อะไรคือสิ่งประเสริฐที่สุดในชีวิตของมนุษย์ (2) อะไรคือมาตรฐานขั้นสุดท้ายที่จะตัดสินการกระทำว่าดีหรือไม่ (3) ค่าทางจริยะมีสถานะภาพอย่างไร จะเห็นได้ว่า ปัญหาข้อที่ 2 ได้ให้คำตอบแล้วว่า มาตรฐานขั้นสุดท้ายที่จะตัดสินการกระทำว่าดีหรือไม่ ก็คือ เจตนา การกระทำที่ดี คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนา ส่วนเจตนาดี คือ เจตนาที่ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลงเจือปน หรือเป็นเจตนาที่เป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียน ส่วนปัญหาข้อที่ 1 ที่ว่าอะไรคือสิ่งประเสริฐที่สุดในชีวิตของมนุษย์นั้น ตามพุทธมติตอบได้ว่าคือ นิพพาน เพราะนิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา แม้จะได้กล่าวไว้บ้างในการวิจัยนี้ แต่ก็น่าจะมีการวิจัยความคิดเรื่องนิพพานไว้โดยละเอียด สำหรับปัญหาเรื่องค่าทางจริยะ ซึ่งเป็นปัญหาหลักข้อที่ 3 ของจริยะปรัชญา เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสถานะภาพของค่าทางจริยะ ประเด็นที่ถกเถียงกันมากเกี่ยวกับปัญหาก็ เช่น ความดี ความชั่ว คามผิด ความถูก มีลักษณะเป็นปรนัยหรืออัตนัย ค่าทางจริยะเป็นสิ่งตายตัวแน่นอน หรือเป็นสิ่งสัมพันธ์ ซึ่งได้กล่าวไว้บ้างแล้ว แต่ก็น่าจะได้มีการวิจัยอย่างละเอียดเจาะจงเฉพาะปัญหาเรื่องค่าทางจริยะแต่เพียงอย่างเดียว

กล่าวสรุปได้ว่า การกระทำทุกอย่างที่นำมาตัดสินดี–ชั่ว จะต้องประกอบด้วยเจตนา การกระทำที่มิได้เกิดจากเจตนาหรือความจงใจ เรานำมาตัดสินตามหลักศีลธรรมนั้น การกระทำที่จะนำมาตัดสินดี–ชั่ว ได้ต้องเป็นการกระทำที่เกิดจากความจงใจ มิใช่เป็นการกระทำที่เกิดจากการถูกบังคบ ฉะนั้นเมื่อพิจารณาตามหลักพุทธธรรมในแง่ ศีลธรรมดังที่ได้กล่าวแล้วในบทก่อน เราจึงอาจกำหนดเป็นหลักการได้ เพราะว่าพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นเจตนา เพราะถือว่า เอาเจตนาเป็นสำคัญในการตัดสินการกระทำดีหรือชั่ว

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง “พื้นฐานและหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี” พบว่า พื้นฐานและหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี คือ หลักความดีอันควรประพฤติปฏิบัติโดยนัยนี้ ดังนั้นจริยธรรมจึงเป็นผลได้มาจากหลาย ๆ ทาง เช่น ทางประเพณี ทางวัฒนธรรม ทางกฎหมาย เป็นต้น เพราะว่าจริยธรรมจึงเป็นบรรทัดฐานของ

ความประพฤติหลายประการ หนึ่งในบรรดาบรรทัดฐานของความประพฤติทั้งหลาย เป็นสิ่งกำหนดว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ศีลธรรมเป็นหลักการหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี ที่ประเสริฐ อันเป็นวิธีการ หรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นอุดมคติของชีวิต ครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่าการกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ศีลธรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี มีความสุข และทำให้มีการดำเนินชีวิต การครองชีพอย่างประเสริฐ เพราะฉะนั้นศีลธรรมจึงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธด้วยกัน คือ ศีลธรรมขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นของธรรมจริยา คือ ศีล 5 (Five percepts) ในการที่จะตัดสินว่าอะไรคือจริยธรรมแนวพระพุทธศาสนานั้น มีเกณฑ์ตัดสินถึงคุณค่าเชิงศีลธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความดีและความชั่ว ลักษณะที่เป็นข้อตัดสินทางจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นก็โดยอาศัยการกระทำใน 2 ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือการกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูลถือว่า เป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์มีคุณค่า ส่วนการกระทำที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูลถือเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว ซึ่งมีหลักสำหรับพิจารณาตัดสินว่า อะไรผิด อะไรถูก อะไรสมควร อะไรไม่สมควร โดยสามารถสรุปเป็นหลักพิจารณาได้ดังนี้ คือ เจตนาของการกระทำ บทพุทธบัญญัติ พฤติกรรมของจิต ผลของการกระทำ และผลของการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การจะตัดสินความดีสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาได้นั้นต้องลงมือปฏิบัติเอง พิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยตนเองนั้นแหละจึงจะได้ชื่อว่ารู้จักกฎเกณฑ์ในการตัดสินความดีที่ถูกต้องและจริงแท้ โดยไม่ต้องให้ใครมาหลอกลวงได้

เอกสารอ้างอิง

จำนงค์ ทองประเสริฐ. **หลักการเอาชนะอุปสรรค.** กรุงเทพมหานคร : WISDOM. นนทบุรี. 2540.

ชำนะ พาซื่อ. ผศ. **จริยศาสตร์ เอกสารคำสอน.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์บรรณาคาร. 2547.

ธนิต อยู่โพธิ์. **อานิสงส์ศีล 5.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร. 2529.

พระธรรมปิฎก. ป.อ.ปยุตฺโต. **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. 2546.

ไพฑูรย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง. ดร. และคณะ. จริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. 2551.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ. ๒๕๐๐. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล.** ฉบับมหามกุราชวิทยาลัย.พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๓๖.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙.

_____. **อรรถกถาภาษาบาลี** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วิญญาณ. ๒๕๓๒.

รัตนา ตันบุนเต็ก. ปรัชญาคืออะไร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. 2523

ราชบัฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัฑิตยสถาน. พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอักษรเจริญทัศน์จำกัด. 2539.

สุเชาวน์ พลอยชุม. ผศ. จริยศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย. 2537

H. Saddhatissa. Buddhist ethics. London: George Allen & Unwind LTD.. 1970.